

COL·LOQUI

Sr. Agustí Boadas: Una anotació i una pregunta. La sindèresi per sant Bonaventura, el discerniment del bé i del mal, el que seria la llei última de la consciència, no està a l'abast de tots els homes. Només s'hi arriba per mitjà de les ascensions mentals i són pocs aquells qui hi arriben: són a l'abast dels místics. La pregunta: era Suárez o Calví que deia que tots els manaments eren revelats i per tant eren de llei natural?

Sr. Andreu Grau: Bàsicament en tots aquests autors apareix l'agustinisme matisat d'aquesta manera. Hauríem de perfilar amb textos, però sí que en tots ells hi ha aquesta base natural, racional, i en Suárez, sobretot.

Sr. Agustí Boadas: O sigui, que tots els manaments deriven de Déu. Jo trobo que així es fa un retrocés respecte Duns Escot, que només considera com a revelats directament per Déu i accessibles a tots els homes l'existència de Déu i el seu culte: aquests serien els primers manaments del decàleg. Fins i tot, Duns Escot no considera de llei natural l'estimar el pare i la mare.

Sr. Andreu Grau: Sobre la qüestió de la sindèresi cal dir que en el *Breviloquium* es presenta com una mena de judici que pertany a la voluntat; ara si hi ha una altra teoria sobre de la sindèresi fora del *Breviloquium*, no la conec. De moment, l'he trobada com a facultat de perfecció totalment humana.

Sr. Agustí Boadas: És certament humana però reservada als místics i no és comú als mortals.

Sr. Andreu Grau: En el *Breviloquium* segur que està reservada als mortals.

Sr. Jordi Sales: Voldria que parléssim una estona d'una cosa que em sembla que és important: la funció de la llei en la gènesi d'un poble a través del calvinisme. Vostè ha dit que després això succeirà amb els angloamericans. Però també es farà amb els holan-

desos. Es tracta bàsicament de l'aprehensió religiosa de l'entitat. Aquest fet és important per a entendre històricament el problema del segle XVI i XVII. Aquí hi ha tot un debat -en una altra ocasió haurém de dedicar-hi tota l'atenció- que és la secularització posterior de tot un munt de coses que durant aquests segles es construeixen amb una gran matriu religiosa. El segle XVI, sobretot en la seva primera meitat, té una tensió constitutiva del fenomen anglohollandès i després americà que en aquest sentit és molt fort. Locke, que és el fundador del liberalisme, ho atenua perquè fa una pau interna entre episcopalsians, presbiterians i calvinistes no polítics: d'això en diem liberalisme. Aquesta pau lockiana, però, s'ha menjat el seu moment definitori. Aquests fets són importants per veure en què consisteix aquella secularització. Voldria que comentés aquest moment, en el seu inici més fort i en el moment posterior de l'afebliment lockià.

Sr. Andreu Grau: L'empremta de Calví -que és ben visible en les institucions, i en la lletra, en els tractats calvinistes- té dues lectures, sustentades per dues comunitats: els de Ginebra queden amb una idea totalment religiosa i no entren a parlar d'un poble escollit, o sigui no cauen en un etnocentrisme. D'aquí vénen els tractats pietistes, força pesats, del segle XVII. Aquesta seria una via d'ortodòxia, una lectura purament religiosa. En canvi, en el cas d'Holanda, juntament amb el cas americà i possiblement hi hauríem d'afegir Hongria, el calvinisme marca el sentit de poble. És un fet més polític. Però on aquest sentit polític és més marcat és amb Cromwell. Tanmateix hem de tenir present que en el segle XVII, i en les colònies americanes, el calvinisme i les seves lectures serveix per diferenciar-les i determinar la seva economia.

Sr. Ramon Valls: Em crida l'atenció que tot el seu treball, per a mi molt interessant, estigui teixit a l'entorn de la noció de llei interior, ubicada a l'individu, i que només com a corol·lari aparegui la llei externa, la qual fou determinant per la vida del poble escollit. En el cas de Suárez, per descomptat, la noció de llei bascula cap a la llei política, però sigui com sigui, se m'objectava, abans d'entrar en aquesta sala, que la meua concepció de la llei era politicojurídica. La "llei interior", jo ni l'esmentava ... Responc que per a mi la noció originària de llei és la noció polí-

tica, interior a l'*urbs* o *polis*. Solament després projectem aquesta noció en l'ordre còsmic, parlant aleshores de "lleis de la natura", i per l'altra banda quan interioritzem la llei com a fruit de l'educació, apareix la llei moral com a interioritat. Jo ho crec així i discrepo, per tant, de l'opinió que posa l'origen de la llei en la interioritat, filant després des de dins cap enfora la noció de llei externa. En això consistiria precisament el procés secularitzador. A mi em sembla, però, que aquest procés consisteix en una devolució de les coses al seu origen, el qual en el cas de la llei, aniria de fora cap a dins. A l'Antic Testament, almenys al Pentateuc, no n'hi ha de llei moral. La Torà és llei externa del poble d'Israel. Déu promet als israelites que, si la compleixen, tindran territori, tindran Estat. El que ens cal és doncs estudiar el procés des de la llei jurídica a la interna, i no fer com aquells espiritualistes que deriven la llei externa de la llei divina, interiorment coneguda.

Sr. Andreu Grau: Exceptuem Suárez, en el cas de Calví -i altres calvinistes també en serien un exemple- el que li interessa és accentuar allò que és més fal·laç. La llei, primerament és llei "ficada a dins" i després escrita: això ho diu clarament. Una de les crítiques més ferotges que avui es pot trobar -especialment de les escoles rabíniques de l'orient, com la lituana- és la violentació de la idea de llei, que no s'entén com a decàleg, sinó tota la Torà (el Pentateuc i un seguit prou important de lleis afegides). El comentari de la llei que es fa des del calvinisme i des del cristianisme en general és el contrari del que fa el judaisme: pel jueu, sempre és llei escrita. Quan en la *Carta al hebreus* s'afirma "canvi de llei, canvi de sacerdocí" ja hi trobaríem un conat de la oposició entre llei escrita i llei interior. Una gran diferència, doncs, entre el món cristià i el jueu és que uns volen potenciar la llei interior -recordem, com a exemple, la màxima cristiana "aquests manaments es clouen en dos"- i els altres s'interessen per la llei escrita.

Sr. Francesc Fortuny: Hem partit del fet que és la llei de la *polis* la que es projecta cap a fora i es converteix en llei còsmica, en llei natural. Tanmateix hem de tenir present que al segle XIII hi ha el voluntarisme franciscà: Déu no està sotmès a idees platòniques. ¿No hi hauria aquí la possibilitat de separar les concrecions escri-

tes, verbals o fins i tot convencionals de la llei exterior amb la llei d'autenticitat interior de l'esperit d'Ockham? I posats a continuar, ¿la llei d'autenticitat interior, que ens fa com si fóssim déus, és l'origen d'aquesta dignitat a què feia referència el Dr. Valls del ciutadà modern? No solament eficàcia i utilitat sinó precisament dignitat. Perquè nosaltres som els qui definim allò que està bé i allò que no ho està, a l'igual com ho feia Déu a l'edat mitjana i és per això que és constitutiva de la identitat d'un poble.

Sr. Sergi Mas: La pregunta va pel Dr. Valls. Vostè ha fet una crítica a l'espiritualisme estèril de la llei interior que és només llei interior, però què passa en els casos en què algú es troba davant d'un ordre legal pervers? Què se'n fa de l'obediència deguda?

Sr. Ramon Valls: Jo no nego que la interioritat sigui avui, en la nostra civilització, un punt de referència crític. El que dic és que les exaltacions romàntiques pròpies d'una ànima bella, inicien un procés de trencament amb la realitat que acaben allunyant aquella ànima de la vida social i dels compromisos externs amb els altres.

Sr. Ignasi Roviró: M'agradaria introduir una nova qüestió. Un dels termes que van implícits en la llei és la seva interpretació. Estic pensant en àmbits estrictament jurídics i gairebé processals. Per això em sembla que hi ha una distància entre els punts foscos de la llei -allò encara no legislat i respecte de ser-ho- i la interpretació de la llei. El jutge cobreix els punts foscos a través de la interpretació. El problema és saber quan hi ha excés d'interpretació i falta de, diguem-ho així, llei.

Sra. Bruguers Jardí: Afortunadament, la llei s'ha d'interpretar. Dic afortunadament perquè si la llei escrita fos un bloc tancat que teòricament ho expliqués tot, no hi hauria lloc per a la vida. La llei ha de ser oberta, limitadament oberta, per donar lloc a l'evolució social.

Sr. Jordi Sales: Ni afortunadament ni desafortunadament, forçosament. La llei, en tant que llei escrita, s'ha d'interpretar. I tant se val que sigui una societat oberta com una de tancada.

Sr. Ramon Valls: Deia Chesterton que Alemanya era un país perfecte perquè tot allò que no hi era manat, hi era prohibit. No hi havia “buits” o “llacunes” legals, vaja. Chesterton ironitzava així sobre un fals ideal de llei i legalitat que ho vol tot regulat. De fet, tal cosa és impossible perquè la llei posa norma universal i els casos particulars demanen aplicacions flexibles, si no es vol caure en allò de *summum ius, summa iniuria*: l’aplicació rigorosa i sense matisos de la llei és injusta. La regulació total, però, ni tan sols s’ha de pretendre. Solament s’ha de legislar en cas de conflicte.